

A dogmaképzés ellen Gondolatok a párizsi események értékeléséről

2015.01.12 – Konzervatórium – Constantinovits Milán

A párizsi terrortámadás messzire csapó médiahullámai számos érzékeny kérdést vetettek fel. Olyanokat, amelyek mellett nem lehet elmenni, amelyekre minden magára valamit is adó értelmiséginek reflektálnia kell. Mik a szólásszabadság határai, léteznek-e kultúrák közötti párbeszéd vagy épp párharc, és mi is a szerepe a vallásnak világunkban, milyen is legyen az iszlámhoz való viszonyunk. E kérdéseket sokan fel is tették a napokban, ám meggyőződésem, hogy a rájuk adott kategorikus válaszok, merev morális ítéletek nem segítették a közös gondolkodást.

Mielőtt továbblépnénk, nulladik pontként, axiómaként le kell szögezni: nincs felmentés a gyalázatos és gyáva cselekményekre. Minden jó érzésű embernek el kell ítélnie a gyilkosokat, és tiszteletben kell tartania az áldozatok emlékét. Pont. A történetek semmiféle magyarázata nem jelentheti a gyilkosságok relativizálását, ezt az erkölcsi minimumot mindenkitől meg kell követelni. S ez nem gépies főhajtás, protokolláris sablon, hiszek abban, hogy csak akkor lehet írni az elmúlt napokról, ha őszintén átérezzük a hozzátartozók, Franciaország, tágabban Európa gyászát. Ami történt, mindnyájunk tragédiája.

Bármilyen gondolati ösvényeken is közelítjük meg a borzalmakat, tartózkodnunk kell a messzemenő konklúziók levonásától. Egy ennyire megrázó erejű eseménysor fontosabb annál, hogy a róla való gondolkodást fekete-fehér igazságokkal, dogmatizált véleményekkel lehetetlenítsük el. Charlie Hebdo tragédiája nem változta meg a világtörténelem menetét, nem értékelte át ama feszültségócokat, amelyekkel eddig is szembe kellett (volna) néznünk felelősen gondolkodó európai honpolgárokként. Charlie Hebdo fájdalmas tünet, válságjelenség, amellyel foglalkozunk kell, ám a drámai kijelentések, felszólítások, melldöngető proklamációk nem segítenek sem a feldolgozásban, sem a megértésben. Áttekintve az elmúlt napok politikusi, újságírói megnyilvánulásait, érdemes megvizsgálni, hogy **mire nem jogosít fel** minket a Charlie Hebdo-i mézarlás:

1) Nem mondhatjuk azt, hogy a szólásszabadság az életnél is magasabb rendű érték. Mert nem, nem az. Valóban európai kultúránk fundamentuma, évszázados vívmánya a szabad véleményformálás joga. Hiszek abban, hogy senkit sem lehet legyilkolni azért, amit és ahogy(!) mond. Ám arról is mélyen meg vagyok győződve, hogy amennyiben a történetből egyetlen és kategorikus narratívát alkotunk, miszerint a szólásszabadság mindenek felett áll, és kötelező ezt teátrálisan kinyilvánítanunk, akkor vakvágányra

vezetjük a párbeszédet, és totálisan félreértjük a történeteket. Nem tartom méltányosnak falhoz állítani azt, aki erre hívja fel a figyelmet, és nem abban látja az események egyetlen olvasatát és megoldási lehetőségét, hogy a szólásszabadságot helyezzük a középpontba.

2) Azt sem állíthatjuk, hogy a szólásszabadság korlátozása adekvát válasz lenne a történetekre. Nem lehet kérdés az, hogy a karikaturistáknak volt-e joguk Allahot (vagy épp Jézust) parodizálni, (más szemszögből nézve gyalázni) stb. Joguk volt hozzá, és mindenkinek joga kell, hogy legyen a jövőben is. Arról lehet és kell is filozofálgatni, hogy etikus, értelmes, produktív-e ez az újságírói magatartás, de arról nem, hogy legyen-e rá jogi lehetőség.

Veszélyes és álságosnak jelenségnek tartom tehát, ha a szólásszabadság kérdéskörére futtatjuk ki a tragédia értékelését. Veszélyesnek érzem, mert elmosza a közgondolkodásban az etikai, ízlésbeli normákat, eltompítja a realitásérzékünk, intoleránsnak állítja be az iszlám követőit, és mainstreammá tesz marginális jelenséget. Azt sugallja, hogy most a szólásszabadságot érte támadás, ezért erre kell választ adnunk.

Álságosnak pedig azért gondolom, mert a szólásszabadság abszolutizálása tulajdonképpen relativizálás. Ebben az ügyben etikai minimumnak tekintik a kiállást a véleményformáló médiumok, ugyanakkor olyan országban élünk, ahol a holokauszttagadást törvény bünteti. (S igen, egy politikus gyalázását és egy bor szarnak minősítését is.) Hiszek abban, hogy a felvilágosult Európában a korlátozást saját jó ízlésünk, etikai megfontolásaink, empátiánk jelentheti legfeljebb. (Hozzá kell tennem a félreértések elkerülése végett, hogy aljas, kegyeletsértő és végtelenül buta söpredékeknek tartom azokat, akik a holokausztot tagadják, ám az egyetlen etikai collstokkal mérő világban erre lehetőségük kell legyen.)

Fontos látnunk ugyanis, hogy eme jog értelmezésén túl az eseményeknek számos aspektusa van. A támadást szélsőséges muszlim fiatalok hajtották végre, akik szocializációs háttéré, a tettükhöz vezető külső és belső mozgatóerők szépen felrajzolhatóak egyre bővülő ismereteink segítségével. A terrorcselekmények mögött felsejlik egy eddig széles körben eddig nem tudatosított világpolitikai játszma, az Iszlám Állam térnyerése, a nyugat-európai társadalmak szétszakítottsága, a periférián élők beilleszkedési nehézsége is.

3) Az afféle kategorikus következtetésektől is tartózkodni kell, hogy a multikulturalizmus Charlie Hebdóval megbukott, Nyugat-Európa nem tudja integrálni a muszlim bevándorlókat. Ahogy ez nem igaz, ennek a fordítottját sem, vagyis hogy a multikulturalizmus eszmei és működési modellje úgy lenne tökéletes, ahogy van. Látni kell, hogy a kiszolgáltatott, illúzióktól megfosztott (vagy azokkal sosem rendelkező) muszlim fiatalok könnyen veszélyes fegyverré válnak az Iszlám Állam kezében. Egy tengődő, aluliskolázott, beilleszkedni nem tudó fiatal kihez legyen lojális? Hiba és önvakítás ezért az iszlám hódító jellegét, intoleranciáját emlegetni, így alkotva kollektív ítéletet a vallás követőinek többségét kitevő normális tömegekről is.

Mit kell akkor tennünk? Egyrészt a terrortámadást a maga kontextusában értelmezni. Nem lehet szemet hunyni a nyugat-európai társadalmi berendezkedés végletes szétszakítottsága felett. Látni kell, hogy a periférián élők, a külvárosok népe nem találja a felemelkedés útját, a lefojtott agresszió veszélyes gyúanyag a radikális eszmék számára. Látni kell azt is, hogy ennek a veszélynek a legjobban a muszlim közösségek vannak kitéve. Át kell gondolni, hogy tudjuk ilyen környezetben megvédeni saját szabadságunkat, a sajtószabadságot (annak korlátozása nélkül!), hogyan tudjuk a társadalom szétszakítottságát megszüntetni. Egy biztos: ezt a szakadékot a kategorikus gondolkodás, a dogmaalkotás, a megbélyegző erkölcsi ítélezés nem segít áthidalni.